

Musical Function of Children's Poetry in The Ode "Horufona Al-Jamilah" by Suleiman Al-Eisa Based on The Principles of Philosophical Aesthetics

Article Type: Research

Ali Khaleghi¹, Ati Abyar²

Abstract

Beauty is an alchemy that turns the copper of the language into the gold of poetry and makes the language a shining gem, so the essence of poetry is this beauty and this gem is recognizable and worthy of investigation. To achieve a correct insight and knowledge. All of the composers, through the tool and lens of aesthetics, one can reach the root and depth of the thoughts and inner and emotional worlds of the composers, and in this way enter the corners and secrets of their minds and reflect on their poems with more understanding and insight. Suleiman Al-Eisa is one of the pioneers of Syrian children's poetry in the Arab world. Divan al-Bahan (children) by Suleiman Al-Eisa, a collection of artistic and educational poems in the field of literature is a child and teenager; The ode "Our beautiful letters" is an educational ode for the Arabic alphabet, which is written in a unique style, paying attention to the principles of aesthetics and artistic imagery in metaphors and similes. The current research is titled "Analysis of Aesthetics" in the ode "Horufona Al-Jamilah" with the aim of knowing and introducing the aesthetic aspects of this poem. The method of this research is descriptive-analytical in nature and theoretical in terms of purpose, and its content is provided through library studies. The most important aspects of the aesthetics of

---

¹. Corresponding author, Assistant professor, Department of Arabic language and literature, Farhangian university, Tehran, Iran; orcid.org/0000-0001-6795-0930 Email: A.khaleghi@cfu.ac.ir

². Associate professor, Department of Arabic language and literature. Farhangian university. Tehran. Iran; orcid.org/0009-0004-8031-257X

the poems of "Suleiman Al-Eisa" are summarized in this ode in various axes such as unity, proportion, balance, order, definite limit, perfection, etc. The results of the research show that the Syrian children's poet, using the elements of speech aesthetics, has created imagery at the levels of music, imagination, and metaphorical similes in this ode.

Key words: Philosophical aesthetics, music, children's poetry, Sulaiman Al-Eisa, Poem Harufna Al-Jamilah.

1. Introduction

Children's literature in its various forms of speech and hearing is a subject that has occupied the minds of many researchers, psychologists and education administrators. Many books and articles have been written about the characteristics of children's poetry and prose, how to teach them, their psychological and educational effects, etc. In the meantime, what is in the center of attention is "the function and role of literature in the development of children's thinking, that is, its educational role; Even many children's poems, which are written for the early years of childhood, have educational content. Arabic poetry has implicitly had verses written for children since long ago. The birth of this type of literature in Arab countries is the end of the 19th century in Egypt and its appearance in other countries of the Arab world in the 20th century. Suleiman Al-Eisa is one of the prominent poets of the Arab world and one of the founders of the Arab Writers' Union in Syria in 1969. He has been a professor of French literature at Sana'a University in Yemen for many years. In the meantime, he has paid special attention to children's and adolescent literature, the result of which is a large court called "Children's Court". The first ode of this diwan is dedicated to teaching children the Arabic alphabet, which he wrote in a unique style inspired by Arabic identity, nature, and aesthetic issues.

-According to the philosophical aesthetic point of view, what elements and concepts were evident in Suleiman Al-Eisa's poetry?

-Which of the philosophical elements of aesthetics has had a high frequency in the explanation of the music of the ode "Horofuna Al Jamila"?

2. Literature Review

More or less articles have been written about the aesthetics of contemporary poetry and the analysis of its elements in Arabic literature. Also, there have been separate and independent researches about Suleiman Al-Eisa. No independent research has been published in Iran and the Arab world about the aesthetics in the ode "Harofna Al-Jumailah" by Suleiman Al-Eisa in an analytical way. Therefore, dealing with the aesthetic aspects of this ode will introduce the audience to the verbal and semantic beauty of this famous poet, prompting the author to conduct research in introducing and introducing this writer in the field of poetry and literature.

3. Methodology

This article, with a descriptive-analytical method, deals with the aesthetics of the famous ode "Horufna Al-Jamilah" from the pioneers of children's literature in the contemporary Arabic poetry of Suleiman Al-Eisa. Therefore, he examines and analyzes the ode "Horufna Al-Jamilah" based on the principles of philosophical aesthetics, such as: unity, proportion, balance, order, definiteness, and perfection.

4. Results

The components of philosophical aesthetics, such as: proportion, balance, order, unity, limit, perfection, in the music of the ode "Horufna Al-Jamilah" are considered a suitable mechanism in reflecting the beauty of sound. The first component of philosophical aesthetics, i.e. proportion,

in this ode has benefited from an interesting balance and proportion of attention in its verses (respecting the proportion of syllables, and the space between stanzas). So that the first stanza is the same as the second stanza in rhyme and letter. In the component of balance and balance, it can be stated that Suleiman Al-Eisa has benefited from a harmonious and happy rhythm in the balance and music of the words, with regard to external and side music, for children to learn the alphabet as well as possible and also the element of repetition of words and phonemes (A / N which gives a special beauty to the poem. Unity is the / M / L / F / I) centrality of the entire poem, both rhetorically by bringing metaphors and similes and spatial and temporal imagery, all in the context of the Arabic alphabet. Therefore, unity is a clear manifestation of coherence in words and meaning, a coherence that leads to the musical beauty of words and when the child reads the poem, the music of the poem helps him in learning. In the stage of definite limit and perfection, Suleiman Isa seems to have maintained moderation in the use of verbal and spiritual words and graces with regard to both aesthetic principles. If there is no redundant letter or word in it, the audience can see the feeling of guilt or and through that the word is considered boring for content in the verses And another issue that is worth mentioning is the use of strong the reader imagination and the element of nature in the poet's examples, which is inspired by the poet's own nature to create a strong connection between And he has used metaphors to the child and the nature around him illustrate.

کارکرد موسیقایی شعر کودک در قصیده "حُرُوفُنَا الْجَمِیلَةُ" اثر سلیمان العیسی براساس مبانی زیبایی شناسی فلسفی

نوع مقاله: پژوهشی

علی خالقی^۱، عاطی عیبات^۲

۱. استادیار گروه آموزش زبان و ادبیات عربی دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

۲. دانشیار گروه آموزش زبان و ادبیات عربی دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۱/۲۵

تاریخ دریافت: 1401/08/04

چکیده

زیبایی‌شناسی کیمیایی است که مس زبان را به طلای شعر بدل می‌کند و از زبان، گوهری تابان می‌سازد پس جوهر شعر، همین زیبایی است و این گوهر، شناختنی و شایسته‌ی بررسی می‌باشد. برای رسیدن به یک بینش درست و شناخت کامل از سراینندگان، می‌توان از ابزار و دریچه‌ی زیباشناسی، به کنه و عمق افکار و عوالم درونی و احساسی سراینندگان دست پیدا کرد و از این طریق به زوایا و خبایای ذهن آنها وارد شد و با درک و بصیرت بیشتری در اشعارشان تأمل کرد. سلیمان العیسی از جمله پیشگامان شعر کودک سوریا و جهان عرب می‌باشد. دیوان الأطفال (کودکان) سلیمان العیسی جزء اشعاری هنری و آموزشی در عرصه ادبیات کودک و نوجوان است؛ قصیده «حُرُوفُنَا الْجَمِیلَةُ» قصیده‌ای آموزشی برای حروف الفبای عربی است که با اسلوبی منحصر بفرد با توجه به اصول زیباشناسی و تصویرپردازی‌های هنری در استعارات و تشبیهات سروده شده است. پژوهش حاضر با عنوان تحلیل زیبایی‌شناسی در قصیده "حُرُوفُنَا الْجَمِیلَةُ" و با هدف شناخت و معرفی جنبه‌های زیباشناسی این سروده تدوین شده است. در این جستار با روش توصیفی - تحلیلی به

A.khaleghi@cfu.ac.ir

^۱ * (نویسنده مسئول)

بررسی داده‌ها می‌پردازیم و مطالب آن از طریق مطالعات کتابخانه‌ای فراهم شده است. مهم‌ترین جنبه‌های زیباشناسی فلسفی در قصیده "حُرُوفُنَا الْجَمِیْلَةُ" به نتایج ذیل می‌انجامد: عناصر زیبایی‌شناختی همانند: تناسب، تعادل و توازن، نظم و ترتیب، وحدت، حدّ معین، وصنعت کمال دارای یک سیر منطقی هستند که به موسیقی شنیدنی می‌انجامد و در کنار معانی قصیده کودک را در آموزش یاری می‌رساند همچنین شاعر با بهره‌گیری از عناصر زیباشناسی سخن، به تصویرآفرینی در سطوح موسیقی و عاطفه در این قصیده پرداخته است.

کلید واژه: زیباشناسی فلسفی، موسیقی، شعر کودک، سلیمان العیسی، قصیده "حروفنا الجمیله".

۱. مقدمه

ادبیات کودکان در جلوه‌های مختلف گفتاری و شنیداری آن موضوعی است که ذهن بسیاری از پژوهشگران، روانشناسان و متصدیان آموزش و پرورش را به خود مشغول داشته است. کتاب‌ها و مقاله‌های بسیاری درباره ویژگی‌های شعر و نثر کودکان، چگونگی آموزش آنها، تأثیرات روانی و تربیتی آنها و ... نوشته شده است. در این میان آنچه در کانون توجه قرار دارد، «کارکرد و نقش ادبیات در رشد فکر کودکان یعنی نقش آموزشی آن بوده است؛ حتی بسیاری از اشعار کودکان، که برای سال‌های اولیه کودکی نوشته می‌شود، محتوای آموزشی دارد» (حق شناس، ۱۳۸۹: ۹۰). اگر بتوان برای ادبیات کودک ذات قائل شد، «زیبایی، عنصر اصلی، ذاتی و اولی ادبیات کودک به شمار می‌رود و در مقابل، هر گونه هدف آموزشی، نسبت به آن امری فرعی، عرضی و ثانوی است» (شریفی، ۱۳۸۲: ۲۲-۲۳). نویسنده‌ی ادبیات کودک یا کسی است که «با قصد قبلی و در نظر گرفتن مخاطبی از پیش تعیین شده اثر خود را خلق می‌کند و یا نویسنده‌ای است که به‌هنگام نوشتن کاملاً آزادانه و بدون در نظر گرفتن مخاطبی معین عمل کرده است؛ اما در حین نوشتن، کودک درونش فعال شده و اثرش یا به سنجش ناقدان و کارشناسان ادبیات کودک و نوجوان و یا به ذوق و سلیقه‌ی خود کودکان و نوجوانان پسندیده و پذیرفته بچه‌ها شده است. گاه نیز نویسنده این نوع ادبیات،

خود کودک یا نوجوانی است که نوشته‌اش از قوت ادبی برخوردار است و مصداق ادبیات کودک و نوجوان واقع می‌شود» (اقلیدی، ۱۳۷۵: ۵-۱۳).

شعر از زیباترین جلوه‌های زبان هنری است که با هدف انتقال معانی از طریق ارتباط زبانی با مبانی هنری و زیباشناسی به کار گرفته می‌شود، در این بین مبانی زیباشناسی به غرب بر می‌گردد که با دیدگاه‌های زیباشناختی خود به تحلیل و بررسی متون ادبی پرداختند. به نظر هگل^۱ «یک اثر هنری برگرفته از تپش روح هنرمند و معنویت است. والایی و وارستگی هنرمند هر چه بیشتر باشد، بایستی ژرفای خاطر و روح را بنیادی تر تجسم بخشد. چیز زیبا در صورتی حقیقتاً زیباست که پرداخت روح باشد. برترین وظیفه هنر زیبا در صورتی است که بتواند عنصر خدایی خود را قابل پذیرش و ادا کند» (هگل ۱۳۶۳: ۳۵-۲۹، ۶۷-۶۴). شعر عربی از دیرباز بصورت ضمنی ابیاتی داشته که برای کودکان سروده می‌شد، زمان تولد این نوع ادبی در کشورهای عربی، اواخر قرن نوزدهم در مصر و ظهور آن در سایر کشورهای جهان عرب قرن بیستم است. البته نمونه‌های ابتدایی و قدیمی این ادبیات را می‌توان در ادبیات عامه و شفاهی عربی مشاهده نمود. اولین آثار ادبی که در دوره‌ی معاصر برای کودکان عربی نوشته شد به صورت ترجمه، اقتباس و در قالب آموزشی و بدور از واقعیت دنیای معاصر بود. این آثار توسط پیشگامانی چون کامل کیلانی (۱۹۵۹-۱۸۹۷)، محمد الهراوی (۱۸۸۵-۱۹۳۹)، احمد شوقی (۱۸۶۸-۱۹۳۲) و محمد عثمان جلال (۱۸۲۸-۱۸۸۹) تألیف شد. اما در چند دهه‌ی اخیر و به طور تقریبی می‌توان گفت از سال ۱۹۶۷م. آثار ادبی برای کودکان عرب با اهتمام نویسندگان و شاعران بزرگ عرب به آن مانند زکریا تامر (۱۹۳۱-)، عبدالتواب یوسف (۱۹۲۸-۲۰۱۵)، سلیمان العیسی (۱۹۲۱-۲۰۱۳) و غیره رو به ترقی و پیشرفت نهاد.

سلیمان العیسی از شاعران برجسته جهان عرب و از پایه‌گذاران اتحادیه نویسندگان عرب در سوریه در سال ۱۹۶۹م به شمار می‌رود که از سال‌های زیادی را در دانشگاه صنعاء یمن استاد ادبیات فرانسه بوده است وی در این بین به ادبیات کودک و نوجوان توجه ویژه‌ای داشته، که حاصل آن یک دیوان بزرگ با عنوان «دیوان کودکان» می‌باشد قصیده نخست این دیوان به آموزش الفبای عربی به کودکان اختصاص دارد که با سبک و اسلوب بی‌نظیری با الهام از هویت عربی، طبیعت، و مسائل زیبایی‌شناختی نگاشته است. ما به ادبیات کودک نیاز داریم چرا که این کودکان، مردان و زنان آینده هستند و نقش‌های اجتماعی جامعه را بر عهده خواهند گرفت. "عبدالسلام احمد عابد" در این زمینه معتقد است: «ما نیاز مبرمی به ادبیات کودک داریم؛ ادبیاتی که واقعیت‌های زندگی‌مان، دردها ورنج‌های کودکان‌مان، شرایط سخت زندگی آنها را و هر آنچه ذهن آنها را به افکار منفی و ادا می‌کند، به تصویر کشد. در این ادبیات رفتار اجتماعی و دیدگاه‌های انسانی نسبت به زندگی، تلاش جدی برای از بین بردن خطاها و نشان دادن راه، پرورش ارزش‌های تربیتی سالم به دور از همه‌ها و شعارها و دیدگاه‌های سطحی مدنظر است» (العابد، ۲۰۰۹: ۵۱) این مقاله با توجه به کاربرد زبان عربی در ایران و بواسطه یادگیری قرآن کریم آشنایی فارسی‌زبانان با این زبان، و همچنین اطلاع از ادبیات کودک در دیگر ملل و بویژه کشورهای همجوار ایران به زیبایی‌شناسی قصیده مشهور "حُرُوفُنَا الْجَمِيلَةُ" از طلایه‌دار ادبیات کودک در شعر معاصر عربی سلیمان العیسی می‌پردازد.

۱-۱. سوالات و فرضیه‌های پژوهش

- بر اساس دیدگاه زیبایی‌شناسی فلسفی چه عناصر و مفاهیمی در شعر سلیمان العیسی بارز بوده است؟
  - کدامیک از عناصر فلسفی زیبایی‌شناسی در تبیین موسیقی قصیده «حُرُوفُنَا الْجَمِيلَةُ» بسامد بالایی داشته است؟
- فرضیات پژوهش بر این اساس استوار است که...

- به نظر می‌رسد که مبانی زیباشناسی فلسفی همانند: وحدت، تناسب، تعادل و توازن، نظم و ترتیب، حدمعین، و صنعت کمال در زیبایی موسیقایی قصیده "حُرُوفُنَا الْجَمِیْلَةُ" اثر سلیمان العیسی تأثیرگذار بوده باشد.
- فرضیه فوق را اینگونه پاسخ می‌دهیم که مطابق مطالعه‌ای که از قصیده حاضر داشتیم اصول زیبایی شناختی از قبیل تناسب، نظم و ترتیب، تعادل و توازن به ترتیب بیشترین بسامد را در آفرینش موسیقی کلام خواهند داشت.

٢-١. پیشینه‌ی پژوهش

درباره‌ی زیبایی‌شناسی شعر معاصر و بررسی عناصر آن در ادبیات عربی، کما بیش مقالاتی نگاشته شده است و نیز در مورد سلیمان العیسی بطور جداگانه و مستقل پژوهش‌هایی صورت گرفته است؛ و بدین شرح می‌باشد:

- پژوهشی با عنوان «سردیة القصيدة الطفولیة وفقاً لمنهج فلاذیمیر بروب قصیده "أحکی لکم طفولتی یا صغار" لسلیمان العیسی نموذجاً»، نویسندگان: رسول بلاوی؛ مهتاب دهقان؛ ناصر زارع (٢٠٢٠)، در مجله اللغة العربیة وآدابها، سال ١٦، شماره ١، صص ٧٤-٥١ منتشر شده است. نویسندگان مقاله به این نتیجه رسیده‌اند که سلیمان عیسی از عناصر روایی متعددی مانند: شخصیت و کارکرد آن استفاده می‌کند و این موضوع ساختار رویکرد اصلی ولادیمیر پراپ را تشکیل می‌دهد. راوی مکان یا صحنه را با رنگی زیبا و کودکانه می‌شناسد و از این طریق به مخاطب جوان بینش خوبی نسبت به درک شعر کودکانه‌اش می‌دهد. او علاوه بر چگونگی تمرکز بر قهرمان و پرداختن به شخصیت‌ها، از تکنیک دیالوگ به عنوان یکی از عناصر مهم روایی استفاده می‌کند.
- مقاله‌ای دیگر با عنوان «سلیمان العیسی فی نبرته الهادئة» نویسنده: ملکه أیض؛ مجله: المعرفة، السنة ٤٦، شوال ١٤٢٨ - شماره ٥٣٠، صص ٢٢٤ تا ٢٢٨. نویسنده در این پژوهش با نقدی

کلی و مختصر در چهار صفحه به صورت گذرا به معرفی دیوان سلیمان العیسی پرداخته و سپس به بررسی ویژگی‌های شعری او پرداخته است.

- مقاله دیگر «سلیمان العیسی و الطبیعة» نویسنده: ملکه أبیض؛ مجله: المعرفة السنه ٤٦، محرم ١٤٢٩، شماره ٥٣٣، صص ٢٤٧ تا ٢٥٦). نویسنده در این پژوهش به توجه شاعر سلیمان العیسی به طبیعت پرداخته است و اینکه بسیاری از اشعار وی در ارتباط انسان با طبیعت سروده شده است از همین رو این مقاله بررسی تحلیلی شواهد طبیعت در دیوان اشعار سلیمان العیسی می‌باشد.

- مقاله «بررسی و تحلیل اشعار تعلیمی سلیمان العیسی در حوزه ادبیات کودک»، نویسندگان: مهین حاجی زاده، مایه گوزل بهمن، محدثه ابهن، مجله پژوهشنامه نقد ادب عربی، دوره ٦، پاییز و زمستان ١٣٩٤، شماره ١١ (پیاپی ٦٩) صص ٦٧-٩١. در این پژوهش که به روش توصیفی تحلیلی انجام گرفته، سعی شده است با بررسی اشعار سلیمان العیسی در حوزه ادبیات کودک، مضامین و راهکارهایی که وی در زمینه تربیت و آموزش و آگاه‌سازی کودکان به کار گرفته، مورد تحلیل و پژوهش قرار گیرد.

- مقاله ای با عنوان «الرمز الطبیعی ودلالته فی شعر سلیمان العیسی (دیوان أنا و القدس)»، نویسنده: صادق فتحی دهکردی؛ نادر محمدی؛ مجله: کلیة التربية الأساسية، تشرین اول ٢٠١٧م، شماره ٣٥ (جزء الاول)، صص ٢٩٤ تا ٣٠٦ به چاپ رسیده است. نویسندگان در این مقاله به بررسی رموز طبیعی به کار رفته در دیوان «أنا و القدس» می‌پردازد و کارکردهایی که رموز مذکور در دیوان شاعر داشته‌اند.

- مقاله‌ای با موضوع «فاعلیة الرموز الطبیعیة فی شعر الأطفال لسلیمان العیسی دیوان أراجیح تغنی للأطفال نموذجًا» توسط: زهرا فرید، در مجله إضاءات نقدیة فی الأدبین العربی و

الفارسی، شماره ٣٤، سال ٢٠١٩، صص ٣٧-٦٢ به چاپ رسیده است. این پژوهش با تکیه بر روش توصیفی-تحلیلی به دنبال تبیین پدیده‌های طبیعی است که در شعر سلیمان‌العیسی ظاهر شده است و دلالت‌های نمادینی که به خود گرفته است، تا اهداف شاعر را از کاربرد نمادها بشناساند. یکی از مهم‌ترین نتایجی که در این پژوهش نمایان است: کاربرد شاعر از نمادهای شخصی و سایر نمادهای طبیعی در چارچوب آرزوهای خود اوست که امید به آینده و ایجاد روحیه استقامت در بین کودکان و نوجوانان مقصود است. برای رسیدن به جاه‌طلبی‌های ملی از جمله مقاومت و پیروزی برای کودکان فلسطینی. شاعر از روش جابجایی برای توصیف نمادهای شناخته شده استفاده می‌کند تا آنها را در ذهن کودکان محبوب نماید و دیدگاه کودکان را نسبت به آنها تغییر دهد.

- مقاله‌ای با موضوع «کارکرد و بسامد رنگ در شعر کودک سلیمان عیسی و مصطفی رحماندوست» توسط: عاطفه بیگی، حجت‌الله فسنتوری، در مجله کاوش نامه ادبیات تطبیقی، شماره ٢، سال ١٣٩٩، صص ١-١٨ به چاپ رسیده است. پژوهش حاضر با تبیین اهمیت رنگ در تصویرگری شعر کودک، بسامد و کارکرد عنصر رنگ را در شعر کودک سلیمان عیسی و مصطفی رحماندوست را بررسی کرده است؛ نتایج نشان داد رنگ سبز پربسامدترین رنگ در اشعار دو شاعر است که با بهره‌گیری از طراوت آن، نگرش مثبت القاکننده رویش، باروری و برکت را برای کودکان آینده ساز به نمایش می‌گذارند.

- پژوهشی با عنوان «استعاره در اشعار کودکان محمود کیانوش و سلیمان العیسی» نویسندگان: محمدرضا نجاریان، زهره سرخی زاده، در مجله پژوهش‌های دستوری و بلاغی دانشگاه قم، شماره ١٩، سال ١٤٠٠، صص ٢٥٣-٢٧٦ منتشر شد. صورخیال به خصوص تشبیه، استعاره و تشخیص، بن مایه اشعار محمود کیانوش را تشکیل می‌دهند همچنین انواع استعاره‌های اسمی، فعلی، مُصرحه و مکنیه در شعر سلیمان العیسی بازتاب داشته است. در این مقاله سعی بر این است که اشعار کودکان فارسی و عرب (محمود کیانوش و سلیمان العیسی)

از دیدگاه استعاره تحلیل و بررسی گردد. شایان ذکر است درباره‌ی زیبایی‌شناسی در قصیده «حروفنا الجميلة» اثر سلیمان العیسی بصورت تحلیلی تاکنون در ایران و جهان عرب پژوهش مستقلی منتشر نشده است، از این رو پرداختن به جنبه‌های زیبایی‌شناختی این قصیده مخاطبان را با زیبایی‌های لفظی و معنایی این شاعر شهیر آشنا خواهد کرد نگارنده را بر آن داشت که تحقیق و پژوهشی در معرفی و شناساندن این ادیب عرصه شعر و ادب انجام دهد.

۲. نگاهی گذرا به زندگی ادبی سلیمان العیسی

«سلیمان عیسی، از شاعران و نویسندگان پیشگام ادبیات کودک و نوجوان سوریه بود. او در کودکی در مکتب‌خانه روستایشان به آموختن و حفظ قرآن پرداخت، بعدها به اجبار برای آموختن بیشتر به شهرهای دیگر رفت. تحصیلات ابتدایی و متوسطه خود را در شهرهای حما، لاذقیه و دمشق به پایان رساند. او با سروده‌ها و شعرهایش مبارزه علیه استعمار فرانسه را آغاز کرد. سلیمان به خاطر اشعار استقلال‌طلبانه و ملی‌گرایانه‌اش چندین بار به زندان افتاد و دوباره آزاد شد. پس از چندی سلیمان به دانشکده تربیت معلم بغداد رفت و سپس از سوی آموزش و پرورش به عنوان معلم در مدارس حلب مشغول به کار شد. او از همان ابتدا به سرودن شعر و نوشتن داستان برای کودکان و نوجوانان سوری پرداخت. نوشته‌های او برای کودکان و نوجوانان عبارت‌اند از: *دیوان الاطفال* (کتاب شعر کودکانه)، ۱۹۶۹م؛ *نمایشنامه‌های منظوم المستقبل* (آینده)، ۱۹۶۹؛ *نمایشنامه منظوم النهر* (رودخانه)، ۱۹۶۹؛ *ترانه‌های کودکانه*، ۱۹۷۰؛ *مجموعه شعر الصیف و الطلائع* (تابستان و پشته‌زان)، ۱۹۷۰ *مجموعه شعر الحلم الصغیر، القطار الاخضر* (رویای کوچک، قطار سبز)، ۱۹۷۶؛ *مجموعه شعر المتنبی و الاطفال*، ۱۹۷۸؛ کتاب *داستان الغربان فی بستان العم ابی سلمی* (کلاغ در باغ، عمو سلما)، ۱۹۸۱. سلیمان عیسی با همکاری همسرش ملکه ابیض بسیاری از داستان‌ها و نمایشنامه‌های شاهکار ادبیات کودک و نوجوان جهان را برای کودکان و نوجوانان سوریه ترجمه کرد. او در سال ۱۹۶۹ به همراهی شاعران و نویسندگان شهیر سوریه چون علی احمد سعید معروف به آدونیس (۱۹۳۰م) و یوسف خال (۱۹۱۶م)، برای نخستین بار انجمن نویسندگان عرب

در سوریه را بنیان گذاشت. عیسی در سال ۱۹۹۰ به عنوان یکی از اعضای فرهنگستان زبان عرب در سوریه انتخاب شد. در سال ۲۰۰۰ میلادی، جایزه خلاقیت شاعرانه به او اهدا شد» (بلاوی و همکاران، ۲۰۲۰: ۵۷) شایان ذکر است مقاله حاضر با روش توصیفی تحلیلی و براساس مبانی زیبایی-شناسی فلسفی: وحدت، تناسب، تعادل و توازن، نظم و ترتیب، حدمعین، و صنعت کمال به تحلیل موسیقایی قصیده «حُرُوفُنَا الْجَمِیْلَةُ» می پردازد.

۳. پردازش زیبایی شناختی قصیده «حُرُوفُنَا الْجَمِیْلَةُ»

آن گونه که ملاحظه می کنیم در تفکر بشری، زیبایی از یک فراز و فرود برخوردار است. در ابتدا مرزهای زیبایی در عالم مثال و معنویت و امور مطلق تعیین شده بود. «مخاطب در اثر هنری می-بایست به دنبال صلاح و فضیلت و حقیقت و سودمندی می گشت و وحدتی را در کثرت اثر هنری جستجو می کرد. تعادل و هماهنگی، رمز اثر هنری تلقی می شد. پس از این مرحله و در یک فرود تند ما شاهد به هم خوردن تمامی ضوابط و معیارها و چارچوبها هستیم، آن گونه که بیننده به تنهایی همه کاره عرصه هنر می شود، برای خودش معیارهایی را بنا می نهد، آن گونه که دیگر لازم نیست در پی تحقق اصول و معیارهایی خاص باشد؛ و از منظر آن بیننده، زیبایی دیگر در سودمندی و شغف جستجو نمی شود بلکه آن را در کراهت و زشتی می جوید» (ژیمنز، ۱۳۹۰: ۳۵۹). در اینجا با توجه به اصول زیبایی شناختی فلسفی قصیده «حُرُوفُنَا الْجَمِیْلَةُ» را مورد بررسی قرار می دهیم:

۳-۱. تناسب

تناسب از دیدگاه زیبایی شناختی «در شیء یا هنر زیبا، رعایت قانون تناسب در حجمها و فاصلههاست». لئو تولستوی در کتاب "هنر چیست" می گوید: «منظور از تناسب این است که کمترین تغییر شکل به آن لطمه زند و آن را معیوب سازد» (تولستوی، ۱۳۷۳: ۱۴۳). تناسب در دو محور باید رعایت شود: نخست) تناسب در حجم اجزاء و دوم) تناسب در فاصله آنها. تناسب در حجم

بدین معناست که اجزاء در ابعاد خود هماهنگی لازم را داشته باشند و تناسب در فاصله یعنی اینکه اجزاء نسبت به هم دارای فاصله منطقی و لازم باشند و ذره‌ای کمتر یا بیشتر از آن به ساختار کل و حقیقت ساختارمند، آسیب زند. پس از وزن، قافیه، دومین عنصر مهمی است که موسیقی شعر را می‌آفریند؛ شاعر می‌تواند با آوردن کلمات آهنگین و همسان، کلامش را دلنشین و مخاطب را به شنیدن اشعارش برانگیزد. در قصیده حاضر حرف (اء) در ابتدای قصیده قافیه آن به شمار می‌آید که موسیقی بلند را در آخر هر بیت برای کودکی تداعی می‌شود. شاعر سپس از قافیه‌های مختلف (یاء/ دال/ راء/ ال/ لام/ نون/ الف/ اه/ فاء/ میم) استفاده می‌کند که با نگرشی عمیق به این قافیه‌ها می‌توان فهمید که به عنوان مثال «نون»، صوتی است هیجانی که برای ناله، توجع و دردمندی مناسب است. «آوای آن از صمیم دل برخاسته و آهنگش بر حروف همجوار همان تأثیری می‌نهد که زنان خوش سیمای با ادب بر جان و احساسات مردم می‌نهند» (عباس، ۱۹۹۸: ۱۶۸ - ۱۶۹). سلیمان العیسی نیز اندوه خود را که برخاسته از ستم دشمن استعمارگر بر مردم مظلوم در سوریه است، به گونه‌ای بیان می‌دارد که صدای «نون» در ساختار کلامش به روشنی شنیده می‌شود:

تَكْتَبُ سَلْمَى	يَقْرَأُ سَعْدٌ
آخِرُ حَرْفٍ	يُدْعَى الْبَيَاءُ
قُولِي مَعَنَا	يَا عَلِيَاءُ:

يَحْيَا الْوَطَنُ

نَحْنُ الْوَطَنُ (العیسی، ۱۹۹۹: ۴۲)

سلیمان العیسی در قصیده حروف زیبای عربی با استفاده از ریتمی ملایم و آهنگین به آموزش حروف الفبای عربی پرداخته است و برای هر حرف کلمه‌ای با همان ریتم و آهنگ آورده است به عنوان مثال در قافیه لام از کلمه (أطفال) استفاده کرده است که خود کلمه لام بر نرمی و ملایمت دلالت می‌کند. صدای برخاسته از هر حرف الفبایی می‌تواند آفریننده عاطفه، شور و احساسی خاص باشد. سلیمان العیسی با پایبندی بدین موضوع، از موسیقی حروف به خوبی بهره جسته است؛ او با

تکرار برخی از حروف الفبایی، وارد میدان واج آرایی شده است. حروف (راء، باء، نون، لام و یاء و الف) از جمله حروفی است که بیشتر در شعر عربی به کار رفته‌اند؛ سلیمان العیسی، از حرف «لام» در ٤١ بار، از حرف «نون» ٣٢ بار، از «الف» در ١١٠ بار، از «باء» ١٦ بار، از «یاء» ٣٩ بار و از حرف «واو» ١٤ بار بهره جسته است. طبیعت از چند جهت می‌تواند مورد توجه شاعران ادبیات کودک و نوجوان قرار گیرد. ژان پیازه معتقد است که «در نظر کودکان مرز میان جاندار و بی‌جان محو می‌شود. آنها اصل را بر جاندار بودن همه چیز می‌گذارند و زندگی و عوارض آن را به کلیه اشیاء و پدیده‌های پیرامون خود نسبت می‌دهند» (بلالی، ١٣٧٩: ١٢). سلیمان العیسی که این نکته‌ها را دریافته، طبیعتاً در سرودن دیوان اطفال خویش توانسته با مخاطب ارتباط برقرار کند. زبان اکثر این اشعار ساده و قابل فهم برای کودک است. در بسیاری از موارد شاعر شعر را از زبان کودک سروده و از منظر او به محیط نگریسته است: عباراتی همچون «جَبَلٌ، نَهْرٌ، الثَّمَرُ، مُهْرٌ، صَفْصَافٌ، بَلَدٌ» از محیط اطراف شاعر گرفته شده است که در جهت بهبود میزان یادگیری کودک سلیمان العیسی از آن استفاده کرده است. زبان این قصیده ساده و قابل فهم برای کودکان است از این رو هویت و شخصیتی که شاعر برای برخی از مثال‌ها در نظر گرفته است تابع سنت‌های بومی و محلی سرزمین شاعر است مثلاً «بَاءٌ بَلَدِي/بَيْدِي بَيْدِي/ أْبْنِي بَلَدِي» دست در دست خویش دهیم تا میهن خویش را کنیم آباد و از دوران کودکی آبادانی و سازندگی کشور در سرلوحه اعمال‌شان قرار می‌گیرد، و همچنین پس از حرف باء، حرف تاء قرار می‌گیرد و مثالی که برای آن آورده می‌شود کاملاً با حرف الفبای قبلی تنسیق و هماهنگی در مفهوم دارد «تَاءُ تَعْدُو» سلیمان العیسی کودک را به دوندگی و تکاپو فرا می‌خواند و شاعر در حین آموزش الفبای عربی، اصول زندگی و مفاهیم بنیادی آن را به مخاطب خود (کودکان) فرا می‌دهد. و این تناسب در کل ابیات حکم‌فرماست نمونه بارز آن در حروف الفبای قریب المخرج «دال، ذال، راء، زاء، سین» باشد که شاعر با یک وزن، میان هجاها و فضای بین کلمات تناسب یکسانی را پدید آورده است:

«جَاءَ الدَّالُ يَا أَطْفَالُ»

قَالَ: سَلَامًا رُذَّتْ مَامَا

ذَالَ رَاءَ زَائِي سِينُ

سَوْفَ نَكُونُ الْمُنْتَصِرِينَ

ذَالَ ذَهَبُوا

رَاءَ رَسْبُوا/ زَائِي زَارَا

عَمِّي الدَّارَا (العيسى، ۱۹۹۹: ۳۹-۴۰)

شاعر با مثال‌های «ذَالَ ذَهَبُوا/ رَاءَ رَسْبُوا/ زَائِي زَارَا» هرکدام از این حروف را اموری عینی تشبیه می‌کند که به غنای معنایی جمله می‌افزاید: "ذال" را به رفتن که یکی از مشخصه‌های اصلی موجودات زنده تشبیه می‌کند، "راء" را به ردّ و مردود شدن که بخشی از زندگی با شکست قرین است و انسان باید از همان دوران کودکی بیاموزد که شکست جزئی از حیات بشری است و آنرا پُلی برای پیروزی و موفقیت قرار دهد، حرف بعدی "زاء" به دیدن و ملاقات کردن همدیگر اختصاص دارد شاید بتوان این مثال و مفهوم را به اهمیت صله رحم در میان انسان‌ها مرتبط دانست که سلیمان العیسی بدان تأکید داشته است و در پایان حرف سین که شاعر با عبارت «سَوْفَ نَكُونُ الْمُنْتَصِرِينَ» به مفهوم امید، و صبر اشاره داشته باشد که علی رغم تمام ظلم‌های که بر علیه سرزمین سوریه روا داشته شده است از همان دوران، کودکان را به صبر و بردباری دعوت می‌نماید و این مسأله با تلمیح از آیه ۸۱ سوره قصص بوده است که خداوند تبارک و تعالی می‌فرماید: ﴿فَحَسْبُنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرِينَ﴾ نصرت و موفقیت از آن افرادی است که در راه خدا و به پیروی از دستورات الهی قدم برداشته‌اند و ضرورت توجه شاعر به تعالیم دینی یکی از دیدگاه‌های شاعر در بیان مثال‌هایی از این دست می‌باشد.

۲-۳. نظم و ترتیب

ارسطو زیبایی را نظم و ترتیب می‌دانست و معتقد بود که «زیبایی چیزی است که بین اجزاء آن، نظم و ترتیبی وجود داشته باشد» (احمدی، ۱۳۸۳: ۶۴). سلیمان العیسی در قصیده خود از نظم منطقی و زیبایی‌شناسانه استفاده کرده است و ترتیب و نظمی که در تک تک جملات، مصراع‌ها و ابیات دیده می‌شود؛ تماماً با اهداف بلاغی و زیبایی‌شناسانه انجام گرفته است. در موسیقی، نظم و ترتیب از نمود بیشتری برخوردار است، نظم در هجاها، وزن «مُفَاعِلُنْ فَاعِلُنْ / مُفَاعِلُنْ فَاعِلُنْ» را در موسیقی بیرونی ایجاد کرده که پدیدآورنده نظم در محور افقی شعر است. در موسیقی کناری، هجای مشترک «یا» در کلمات قافیه در پایان ابیات، نظم و ترتیب را در محور عمودی ایجاد کرده است. در موسیقی داخلی تمام هم‌آوایی‌ها از نظمی زیبا برخوردارند و در موسیقی معنوی در محور افقی، تمام ابیات بدون استثنا یا تناسب معنایی دارند یا طباق معنایی. که این موجب نوعی تناسب معنایی در محور عمودی شده است. سلیمان العیسی در ابتدای قصیده خود به آموزش "الف باء و تاء" می‌پردازد آنها را به ترتیب آورده و مثال‌های آنها پس از آن می‌آید:

الفُ بَاءُ   تَاءُ ثَاءُ

هَيَّا نَقْرًا   يَا هَيْفَاءُ

أَلْفٌ أُبْنِي

بَاءُ بَلَدِي (العیسی، ۱۹۹۹: ۳۷)

همانگونه که مشاهده می‌نماییم شاعر با قافیه «اء» که به شکل مصوت کشیده می‌باشد ضرب آهنگی خاص به قصیده بخشیده است و همچنین هر کلمه از هر مصراع با همان وزن و ترتیب در مقابل مصراع دیگر آمده است. هنر تصویرپردازی - یکی از مباحث اساسی زیبایی‌شناسی در کلام - در شعر سلیمان العیسی بسیار مشهود است و این هنر تصویرگری با ترتیب جالب توجهی در بیان حروف الفباء از سوی شاعر بیان شده است؛ به طور مثال: تصویر گفتگوی میان مادر و فرزند که از زبان شاعر در حال گفتگو می‌باشد، شاید پس از کلمات «پدر و مادر» والدین اولین کلمه‌ی که به کودک می‌آموزند «سلام» باشد که در قرآن کریم و دیگر متون دینی بدان توصیه شده است و نحوه

ارتباط اجتماعی بشر مربوط می باشد که انسان موجودی مدنی بالطبع می باشد و کودک در جواب آن کلمه «ماما» را تکرار می نماید که در همان سجع و قافیه پاسخ داده شده است و از لحاظ ساختاری که دو فعل «قَالَ/رُدَّت» که هر دو کلمه بر تکلم دلالت دارند در جواب هم به ترتیب آورده شده اند:

يَا أَطْفَالُ	جَاءَ الدَّالُ
رُدَّتْ مَمَّا	قَالَ: سَلَامًا
زَأَى سِبِين (العيسى، ۱۹۹۹: ۳۹)	دَالَ رَاءَ

۳-۳. تعادل و توازن

براساس رویکرد زیباشناسانه «توازن و تعادل به معنی تساوی در رابطه ها و تناسبها نیست؛ بلکه تنظیم روابط و تناسب، به میزان حقیقت اجزاست که میزان آن را حقیقت اجزاء مشخص می کند. توازن چندان مهم و حیاتی است که با برهم خوردن بخشی از آن، حقیقت شیء بر هم می ریزد. از این روی، الکساندر بومگارتن «زیبایی را توازن بین نظام اجزاء و نسبت متقابلهی آنها با تمام اجزاء، تعریف کرده است» (تولستوی، ۱۳۷۲: ۲۷). توجه به اصل توازن و تعادل نیز در این قصیده، به خوبی مشهود است. در موسیقی "بیرونی" شاعر با تسلط بر افاعیل عروضی، تعادل و توازن را بین هجاها و واکهای هر مصراع و ابیات، رعایت کرده و به خوبی و استادی توانسته است آن ها را در بحر زیبای مجتث جای دهد و در موسیقی داخلی نیز، همخوانی و هم آوایی صامت ها و مصوت ها از افراط و تفریط به دور است، برای نمونه بیت:

أَنَا مُجْتَهِدٌ	نَعَمَ الْوَلَدُ
فَاءُ قَافُ	يَا صَفْصَافُ
لَوْحَ لَوْحُ	يَأْتِ الْكَافُ
يَلْعَبُ مَعَنَا	يَرْفُصُ مَعَنَا (العيسى، ۱۹۹۹: ۴۱)

در ابیات فوق کلمات در مقابل هم با موسیقی هم وزن که از قافیه‌های یکسانی برخوردارند و در برخی ابیات همانند بیت چهارم فعل «يَلْعَبُ» مترادف با فعل در مصراع بعدی «يَرْقُصُ» پدیدار می‌شود که کودکان را به شور و نشاط و تحرک فرا می‌خواند، و همچنین در بیت نخست از جمله اسمیه در هر دو مصراع «أَنَا مُجْتَهِدٌ / نَعَمَ الْوَلَدُ» بهره جسته است و جمله اسمیه در زبان عربی بر ثبوت دلالت می‌نماید و سلیمان العیسی کودک را به تلاش و کوشش ترغیب می‌نماید که یادآور ضرب المثل «مَنْ جَدَّ وَجَدَّ» می‌باشد و نتیجه این تلاش پیوسته برای کودک، فرزند نیکوکار و شایسته برای پدر و مادر خواهد بود، با نگاهی عمیق به این ابیات می‌توان رویکرد تربیتی شاعر را در وراء الفاظ مشاهده کرد و سلیمان العیسی این حروف الفباء را اهرمی برای بیان اصول تربیتی در خانواده و جامعه خویش می‌بیند و همان‌گونه که می‌دانیم بنای اصلی انسان که از دوران کودکی شروع می‌شود شاعر بهترین ابزار را الفبای عربی می‌داند که ضمن اینکه کودک الفبای زبان را پیوسته با خود تا آخر عمر در ذهن دارد می‌توان اصول تربیتی و اخلاقی و زندگانی را در دل آن حروف گنجانند تا ملازم و همراه هم در ذهن فرد تکرار شود.

براساس جدولی که جین اچیسون^۱ برای رشد زبانی کودک ارائه می‌کند، کودک الگوهای آهنگ را در هشت ماهگی یاد می‌گیرد و در همین راستا، کودک تجربه خود از یادگیری ادبیات با الگوهای آهنگین شروع می‌کند که سرآغاز این الگوها طبق پژوهش‌ها از بدو تولد شروع می‌شود و این الگوها با الگوهای آوایی تکرار، تقابل و قافیه همراه می‌شود و با پرورش تخیل و خلاقیت کودک، نقش تخیلی زبان را بر عهده می‌گیرد:

فَاءُ قَافُ	یا صَفْصَافُ
لَوْحَ لَوْحُ	يَأْتِ الْكَافُ

يَلْعَبُ مَعَنَا

يَرْقُصُ مَعَنَا

مَا أَذْكَاهَا

مَا أَوْرَعَنَا (العيسى، ۱۹۹۹: ۴۱)

سلیمان العیسی با تکرار «لَوْحُ لَوْحٍ» و «مَعَنَا» از واج آرایبی زیبا و دلنشینی در ابیات فوق استفاده کرده است همانند حرف «فاء» در بیت نخست که خود حرف فاء با مصوت بلند و کشیده تلفظ می‌شود و شاعر برای مثال این حرف از کلمه «صَفْصَافٌ» به معنای درخت بید که خود نیز بلند قامت می‌باشد، استفاده کرده است و این تعادل و توازن در معنی و لفظ در سراسر قصیده به چشم می‌خورد. شاعر در برابر رویکردهای سنتی، در میان اشعار کودک و نوجوان، سلیمان العیسی تلاش کرده است که در قصیده حاضر از آموزش الفبای عربی را با لحنی موزون به زبان ترانه نزدیک کند زیرا یادگیری همراه با ریتم و آهنگ در میزان یادگیری کودکان بسیار مؤثر است و همانطور که در قصیده فوق می‌بینیم شاعر در برخی جاها کودکان به ترانه‌سرایی تشویق می‌کند و با عبارت «عَنِّي مَعَنَا» آنها را تهییج می‌کند گویا که شاعر خود در کلاس حضور دارد و همانند معلمی در حال آموزش الفبای عربی است.

۳-۴. حد معین

به نظر ارسطو «امر زیبا، خواه چیزی ساده باشد و خواه چیزی مرکب، ناچار باید بین اجزاء آن نظم و ترتیبی وجود داشته باشد، همچنین باید حد و اندازه‌ی معین داشته باشد چون زیبایی و جمال، شرطش داشتن اندازه معین و همچنین نظم است» (ارسطو، ۱۳۵۸: ۴۳-۴۴). و اگر شاعر در یکی از عناصر شعری بیش از اندازه افراط یا تفریط کند؛ زیبایی آن را به هم زده است. در قصیده «حُرُوفُنَا الْجَمِيلَةَ» نیز شاعر حد و اندازه تمام جوانب ادبی اثر را رعایت کرده است؛ به طور مثال شاعر هر یک از حروف الفباء را به یک اندازه مثال زده است:

(جیم جَبَل/ حَاء حَمَل/ حَاء خَالِي) چه بسا که شاعر برای رعایت وزن و یا قافیه برای هر حرف الفبا از مثال های مختلفی استفاده می نمود که از جنبه دیگر این امر به فصاحت و زیبایی خود قصیده آسیب می رساند. همچنین در مورد وزن قصیده، سلیمان العیسی از وزن شاد و طربناک که مسلماً در یادگیری حروف الفبا بسیار سودمند خواهد بود استفاده کرده است و این ریتم و ضرب آهنگ به شکل مستمر از ابتداء تا انتهای قصیده نمایان است. صدای برخاسته از هر حرف الفبایی می تواند آفریننده عاطفه، شور و احساسی خاص باشد. سلیمان العیسی با پایبندی بدین موضوع، از موسیقی حروف به خوبی بهره جسته است؛ او با تکرار برخی از حروف الفبایی، وارد میدان واج-آرایی شده است. همچنین با نگاهی به دامنه قافیه در قصیده العیسی، به نظر می رسد که شاعر در آوردن حروف روی، حروفی را برگزیده که تکرار آنها، دارای ریتم و موسیقی مخصوصی است. برای نمونه، گاه در اشعارش همراهی حروف روی با حروف مدی (ل - ی - ن) به چشم می خورد و گاهی دیگر با حرف روی با حروف (ف - م - ر) پدیدار می شود. رعایت این تناسبات و حد معین، هنری است که قدرت شاعری، آن را مشخص می سازد و این هنر قبل از اینکه فرم بیرونی را شکل دهد؛ فرم ذهنی را شکل داده است سلیمان العیسی نیز به همین امر واقف بوده است و با رعایت اصول نظم شعر عربی و فصاحت کلام ایاتش چنان کنار همدیگر به رشته نظم کشیده اند که گویا مخاطب نمی تواند حتی یک کلمه را پس و یا پیش نماید و نمود بارز این انگاره - ی زیبا شناختی در آموزش تک تک حروف الفبای عربی در قصیده شاعر است که بدون افراط در توصیف و تصویرپردازی محور آن حرف بیان شده است.

٣-٥. کمال

مقصود عرب از معنا، حکمت، پند یا اندیشه و ایده ای جدید نیست؛ بلکه مرادشان «مدلول هر لفظ یا مجموعه الفاظ است؛ خواه این مدلول تصویری باشد یا اندیشه ای یا احساسی، خیال باشد یا حقیقت، تقلید باشد یا ابتکار» (غریب، ۱۳۷۸: ۱۶۵). درباره انسجام میان محتوی و ساختار در غرب نیز نسبت به این اصل زیباشناختی دیدگاه های خاصی داشته اند، به عقیده ی هگل «زیبایی وقتی پدید

می‌آید که نسبت میان محتوا و شکل، کامل شده باشد» (احمدی، ۱۳۸۳: ۱۰۴). کمال در محتوا، به مفهوم عالی بودن هریک از اجزاء و کمال در شکل، به معنای عالی بودن ترکیب اجزاء است. کمال در زبان شعر، محصول گرد آمدن الفاظ و واژگان برگزیده در قالب و موسیقی شعر متناسب با درونمایه‌ی شعر است. بدون شک، آنچه بیش از هر چیز دیگر در ساختار زبان نقش دارد؛ واژه‌ها هستند. واژگان شعر زمانی در ارائه‌ی زبانی متعالی ایفای نقش می‌کنند که دارای ویژگی‌های زیر باشند: الف) با موضوع هماهنگ باشند. ب) از ظرفیت بالای معنایی برخوردار باشند. ج) بیشترین تناسب لفظی و معنایی را با هم داشته باشند. د) از لحاظ آوایی و صرفی، خوش‌تراش‌ترین آن‌ها باشند. در قصیده حاضر که با هدف آموزش الفبای عربی سروده است میان محتوی (یادگیری حروف الفبای عربی) و شکل و ساختار قصیده هماهنگی و انسجام مناسبی برقرار است نمود بارز آن در وزن ابیات که کاملاً پُر شور و با هیجان متناسب با خردسالان که با شوق و اشتیاق فراوان درصدد یادگیری و آموزش هستند، «موسیقی و قافیه ابیات نیز که هر چند بیت تغییر می‌کند که چه بسا از یک قافیه واحد استفاده می‌شد ملال‌آور و خسته‌کننده تلقی می‌گردید. ادبیات کودک در ماهیت خویش، آموزشی است. آن‌گاه فرد بزرگسال عاطفه و اندیشه خویش را به گونه‌ی طراحی - شده و هدفمند بر کودک عرضه می‌دارد، فرآیندی پدید می‌آید که به گونه‌ای گریز ناپذیر ماهیتی آموزشی دارد» (خسرو نژاد، ۱۳۸۲: ۳۲). و نکته بسیار مهم در این قصیده گزینش الفاظ از سوی شاعر می‌باشد از نقاط قوت شاعر می‌باشد کلماتی که برای هر حرف الفباء آورده می‌شود با الهام از طبیعت اطراف کودک بوده است همانند (نهر، صفاصفا، جبل، الثمر، بلد) و این امر تأثیر بسزایی در یادگیری کودک خواهد داشت.

۳-۶. وحدت

نخستین نشانه از شیء زیبا، وصفی است با دلالت گسترده و بیان قابل انعطاف، که وحدت خواننده می‌شود. مراد از وحدت «هماهنگی اجزاء و ارتباط آن‌هاست، به طوری که اثر هنری زنجیره‌ای با حلقه‌های متصل، یا رشته‌های مرتبط به گره اصلی، تشکیل دهد و از چیزهای زائد و

مزاحم و هر چه سبب تحکیم موضوع اصلی نیست؛ برکنار باشد» (غریب، ۱۳۸۷: ۳۲). از نظر سنت آگوستن «زیبایی، وحدت بود و جهان تا آن جا که واحد بود و هماهنگی داشت، نمی‌توانست چیزی جز زیبایی باشد» (اتینگهاوزن و دیگران، ۱۳۷۴: ۳۲). اصول دیگر زیبایی حول محور وحدت می‌چرخند و رعایت آن اصول، باعث به وجود آمدن و تقویت اصل وحدت در شیء یا هنر می‌شود؛ زیرا شیء یا هنر زیبا مرکب از اجزاء مختلفی است که تلفیق متناسب، نظم، تعادل، حدّ معین و کمال در این اجزاء، باعث ایجاد وحدت در کلّ اجزاء خواهد شد. به دیگر سخن: «برای اینکه زیبایی در یک اثر هنری ادراک شود باید وحدتی متناسب با نوع آن در اثر هنری وجود داشته باشد. یعنی اجزا متنوع و احیاناً متضاد در آن اثر هنری، حول یک محور متمرکز شود تا زیبایی آن در حد کمال حس شود» (زیادی، ۱۳۸۰: ۱۹۴). وحدت در یک اثر هنری یعنی اینکه باید تمام اجزاء، حول یک هدف بچرخند و غایت آنها یکی باشد؛ و این وحدت را می‌توان در موسیقی شعر کودک یافت شعری که با هم پیوندی دقیق و محکم داشته باشند. این ارتباط و پیوند محکم حاصل "اندیشه ای واحد" و عنصر "عاطفه" است. انواع استعاره - به ویژه استعارهٔ مکنیه - یاور سلیمان العیسی در تصویرپردازی‌های بدیع شاعرانه است؛ او به این آرایه - که در زبان فارسی صنعت تشخیص نامیده می‌شود- بسیار تمایل نشان داده است وی حروف الفبای عربی را به موجودات زنده‌ای همانند می‌سازد تا بدین وسیله کودک ارتباط زنده‌ای با آن حروف برقرار نماید گویا موجود زنده‌ای در حال حرکت است. همچنین روشنی و سادگی الفاظ در قصیده (حُرُوفُنَا الْجَمِیْلَةُ) سلیمان العیسی به خوبی نمایان است؛ تا از لحاظ محتوایی مضامین سروده‌هایش برای کودکان قابل فهم باشد و از جنبهٔ ساختاری موسیقی دل‌نشینی را برای کودکان پدید آورد تا در خدمت آموزش الفباء زبان عربی باشد؛ چنان‌که گویی وی لفظ را از زبان ساده و عامیانهٔ مردم برگرفته و با عاطفه و هنر شاعرانه درآمیخته است. شاعر درون‌مایهٔ بیشتر اشعارش، مقاومت و ادبیات کودک و نوجوان است، برای سروده‌هایش زبانی برگزیده که آمیزه‌ای از این دو اسلوب است؛ افزون بر این، وی به ساختار درست نحوی عبارات توجه داشته است. او متناسب با موضوع شعری، سلسلهٔ کلمات را بر زبان جاری ساخته و آنجا که سطر شعری به درازا کشانده می‌شود، برای رهایی از خستگی خواننده،

کلمات آهنگین و مسجع را چاشنی آن قرار می‌دهد، اما گاه چنان بر سطر شعری می‌افزاید که ادب او رنگ نثر ساده به خود می‌گیرد:

صَافِحِنَاهُ	حَيِّينَاهُ
يا عَمَّاه!	قُلْنَا: أَهْلًا
صَادُّ طَاء	شِينُ صَادُّ
بَحِّيُّ الطَّاءِ (العيسى، ۱۹۹۹: ۴۰)	بَعْدَ الطَّاءِ

شاعر در ابتدای این قصیده می‌گوید: ای کودکان در این سروده به ترتیب الفبای حروف عربی (الف باء) را یاد خواهیم گرفت. و آن بیست و هشت حرف می‌باشد که با الف آغاز شده و با یاء پایان می‌پذیرد و اکنون همراه من بسرایید؛ عنصر تخیل در این قصیده بیش از قصاید دیگر به چشم می‌آید شاعر در مضمون حروف الفبای عربی از وحدتی در کاربرد الفاظ برخوردار است «تَلَفُّظٌ صحيح تمام حروف الفباء به ترتیب، همانند: استعاره‌های (ما أحلى هذى الأنعام/ يحيا الوطن/ تحيىء اللام)، بیشتر این استعاره‌ها و تصویرپردازی‌های شاعر در جهت وحدت بخشی به موسیقی کلام و در محوریت آموزش الفبای عربی است.

۴. نتایج پژوهش

نتایجی که از پژوهش حاضر استنتاج می‌شود:

- سلیمان العیسی را می‌توان پیشگام و طلایه‌دار ادبیات کودک و نوجوان عربی دانست وی که یکی از دیوان‌های معروف خود را به کودکان اختصاص داده است در آغاز آن دیوان، قصیده‌ای زیبا با عنوان «حُرُوفُنَا الْجَمِيلَةَ» را سروده است که از موسیقی دلنشین سبکی نو در جهت یادگیری حروف الفبای عربی به کودکان برخوردار است.

- زیبایی‌شناسی فلسفی به عنوان یکی از مقوله‌های بنیادی در علم زیبایی‌شناسی مطرح است که برگرفته از دیدگاه فیلسوفان شهیری همانند: ارسطو و کریستیان ولف است و این دیدگاه برای تحلیل موسیقایی شعر کودک از کارکرد بالایی برخوردار است، و مؤلفه‌های زیبایی‌شناسی فلسفی از قبیل: تناسب، تعادل و توازن، نظم و ترتیب، وحدت، حدّ معین، کمال در موسیقی قصیده «خُرُوفَنَا الْجَمِیلَةَ» یک سازوکار مناسب در بازتاب زیبایی آوایی به شمار می‌رود.

- نخستین مؤلفه از زیبایی‌شناسی فلسفی یعنی تناسب در این قصیده از تناسب و تعادلی جالب توجه در ابیاتش (رعایت تناسب هجاها، و فضای میان مصراع‌ها) بهره‌مند شده است به طوری که مصراع اول همانند مصراع دوم در قافیه و حرف روی می‌باشد.

- در مؤلفه تعادل و توازن می‌توان اینگونه بیان داشت که سلیمان العیسی در توازن و موسیقی الفاظ با عنایت به موسیقی بیرونی و کناری از ریتمی هماهنگ و شاد برای یادگیری هرچه بهتر الفبای نزد کودکان بهره‌مند شده است و نیز عنصر تکرار کلمات و واج‌ها (الف/ نون/ میم/ لام/ واو/ یاء) که زیبایی خاصی به قصیده می‌دهد.

- وحدت، محوریت تمام قصیده را چه از نظر بلاغی با آوردن استعارات و تشبیهات و تصویرپردازی‌هایی مکانی و زمانی همگی در زمینه حروف الفبای عربی بوده است، بنابراین وحدت نمود بارز انسجام در لفظ و معنی است انسجامی که به زیبایی موسیقایی کلام می‌انجامد و کودک هنگام خواندن قصیده، موسیقی شعر او را در یادگیری یاری می‌نماید.

- در مرحله حدّ معین و کمال بنظر می‌رسد سلیمان عیسی با عنایت به هر دو اصل زیبایی‌شناختی اعتدال را در کاربرد الفاظ و محسنات لفظی و معنوی نگه داشته است چنانچه حرف و یا کلمه‌ای زائد در آن یافت نمی‌شود که مخاطب احساس اطناب و یا حشو در ابیات را مشاهده نماید و از طریق آن کلام برای خواننده ملال آور تلقی شود. و مسأله دیگری که شایان ذکر است کاربرد تخیل قوی و نیز عنصر طبیعت در مثال‌های شاعر می‌باشد که با الهام از طبیعت خود شاعر برای ایجاد

ارتباط محکم میان کودک و طبیعت پیرامون وی می‌باشد و با استفاده از استعاره به تصویرپردازی پرداخته است.

پی‌نوشت:

¹- Georg Wilhelm Friedrich Hegel

²- Aesthetic Criticism

³- autonomous

⁴- Decadence

5-Theophile Gautier

⁶- Art for art's sake

⁷- Edgar Allan Poe

8-Hippolyte Adolphe Taine

⁹- Jean Aitchison

۱۰- عبدالسلام احمد عابد: ادیب فلسطینی که در حوزه ادبیات کودک و نوجوان صاحب قلم می‌باشد و کتاب «من أوراق الذاكرة» از جمله آثار برجسته اوست.

۱۱- سنت آگوستین (**St. Augustine**): سنت آگوستین از برجسته‌ترین و تأثیرگذارترین اندیشمندان و فیلسوفان مسیحیت در دوران باستان و اوایل قرون وسطی به شمار می‌آید.

۱۲- لئو تولستوی (**Leo Tolstoy**): از بزرگترین نویسندگان جهان که در قرن نوزدهم در روسیه بدنیا آمد و آثار بی‌نظیری همانند: جنگ و صلح، آنا کارنینا، هنر چیست؟ را نگاشت آثار فاخری که همواره در ذهن مخاطبان ادبیات جای خوش کرده است.

۱۳- ژان پیاژه (**Jean Piaget**): ژان پیاژه روان‌شناس، زیست‌شناس و شناخت‌شناس فرانسوی-زبان سوئیس بود که به خاطر کارهایش در روان‌شناسی رشد و شناخت‌شناسی شهرت یافته است؛ از جمله نظریه رشد مرحله‌ای پیاژه.

١٤- الکساندر بومگارتن (Alexander Baumgarten): یک فیلسوف اهل آلمان بود که شاگرد کریستیان ولف فیلسوف برجسته آلمانی بود. وی در زیباشناسی شهرت داشت. بومگارتن به‌عنوان مؤسس زیباشناسی مدعی است که درصدد اعتبار مضاعف بخشیدن به ادراک حسی و تأسیس منطقی نوین است. از همین رو او زیباشناسی را کاملاً در ارتباط با ادراک حسی معرفی می‌کند و تلاش می‌کند تا با تحلیل نوع تجربه دخیل در ارزیابی زیباشناختی و تعریف زیبایی به‌عنوان کمالی که از طریق ادراک حسی درک می‌شود، در راستای چنین آرمانی حرکت کند.

منابع

الف. کتاب‌ها

- القرآن الکریم

- اتینگهاوزن، ریچارد (۱۳۷۴)، *تاریخچه‌ی زیبایی‌شناسی و نقد هنر*، ترجمه‌ی یعقوب آژند، تهران: مولی.
- انوشه، حسن (۱۳۷۶)، *فرهنگ نامه ادبی*، تهران: سازمان چاپ و انتشارات.
- خسرونژاد، مرتضی (۱۳۸۲)، *معصومیت و تجربه*، چاپ اول، تهران: نشر مرکز.
- ریچارد، ا. پالمر (۱۳۸۹)، *علم هرمنوتیک*، ترجمه‌ی محمد سعید حنایی کاشانی، تهران: هرمس.
- زبیدی، عزیزالله (۱۳۸۰)، *شعر چیست؟*، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- ژیمنز، مارک (۱۳۹۰)، *زیبا شناسی چیست؟*، ترجمه‌ی محمد رضا ابو القاسمی، تهران: نشر ماهی.
- العابد، عبدالسلام (۲۰۰۹)، *قراءة فی قصص الأديب محمود شقير (أدب الأطفال فی فلسطين)*، بیروت: المؤسسة العربية للدراسات و النشر.
- العیسی، سلیمان (۱۹۹۹)، *دیوان الأطفال*، دمشق: دار الفکر.
- غریب، روز (۱۳۷۸)، *نقد بر مبانی زیبایی‌شناسی و تأثیر آن در نقد عربی*، ترجمه‌ی نجمه رجائی، مشهد: دانشگاه فردوسی.

- ویلفرد. ال. گورین. و دیگران (۱۳۸۳)، *راهنمای رویکردهای نقد ادبی*، ترجمه زهرا مهین خواه. تهران: اطلاعات.

- هگل، گئورگ ویلهلم فریدریش (۱۳۶۳)، *مقدمه بر زیباشناسی*، ترجمه محمود عبادیان، چاپ اول، تهران: آوازه.

ب. مجلات

- أبيض، ملكة (۱۴۲۸هـ)، «سليمان العيسى في نبرته الهادئة»، *مجلة المعرفة*، السنة ۴۶، شوال، العدد ۵۳۰، صص ۲۲۴ - ۲۲۸

- أبيض، ملكة (۱۴۲۹هـ)، «سليمان العيسى والطبيعة» *مجلة المعرفة*، السنة ۴۶، محرم، العدد ۵۳۳، صص ۲۴۷ - ۲۵۶.

- اقلیدی، محمد ابراهیم (۱۳۷۵)، «حاشیه‌های بی‌متن»، *پژوهشنامه ادبیات کودک و نوجوان*، سال ۲، شماره ۶، تهران، هنر، صص ۵-۱۳.

- بلالی، رقیه (۱۳۷۹)، «بخش گفتگو؛ گفتگو از جعفر قربانی»، *کتاب ماه کودک و نوجوان*، سال ۳، شماره ۱۱، تهران، صص ۱۰-۱۷.

- بلاوی، رسول؛ مهتاب دهقان؛ ناصر زارع (۲۰۲۰)، «سردیة القصيدة الطفولية وفقاً لمنهج فلاديمير بروب قصيدة "أحكي لكم طفولتي يا صغار" لسليمان العيسى نموذجاً»، *مجلة اللغة العربية وآدابها*، السنة ۱۶، العدد ۱، صص ۵۱-۷۴.

- بیگی، عاطفه، حجت الله فسقزی (۱۳۹۹)، «کارکرد و بسامد رنگ در شعر کودک سلیمان عیسی و مصطفی رحماندوست»، *مجله کاوش نامه ادبیات تطبیقی*، شماره ۲، صص ۱-۱۸.

- حاجی‌زاده، مهین؛ مایه گوزل بهمن؛ محدثه ابهن، (۱۳۹۴)، «بررسی و تحلیل اشعار تعلیمی سلیمان العیسی در حوزه ادبیات کودک»، *مجله پژوهشنامه نقد ادب عربی*، دوره ۶، پاییز و زمستان، شماره ۱۱ (پیاپی ۶۹) صص ۶۷-۹۱.

- حق شناس لاری، علی محمد و همکاران (۱۳۸۸)، «شعر کودکان و پیدایش زیبایی‌شناسی کلامی در کودکان»، *فصلنامه پژوهش‌های ادبی*، سال ۶، شماره ۲۳، صص ۸۹-۱۰۸.

- سیاوشی، صابره، عباس دیوانی (۱۳۹۵)، «بررسی تطبیقی نوستالوژی روستا در شعر سلیمان العیسی و سهراب سپهری»، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، همایش انجمن ترویج زبان و ادبیات فارسی، دوره ۱۱، صص ۷۹۶-۸۱۵
- عدوان، ممدوح (۱۹۶۵م)، «أمواج بلا شاطئ (دیوان شعر: سلیمان العیسی)»، *مجلة المعرفة*، سبتمبر، العدد ۴۳ صص ۱۵۶ - ۱۶۰.
- نجاریان، محمدرضا؛ زهره سرخی‌زاده (۱۴۰۰)، «استعاره در اشعار کودکانه محمود کیانوش و سلیمان العیسی»، *مجلة پژوهش‌های دستوری و بلاغی دانشگاه قم*، شماره ۱۹، صص ۲۵۳-۲۷۶.
- نیک طلب، پوپک (۱۳۹۳)، «سیر تحول ادبیات کودک و نوجوان در سوریه»، *فصلنامه نقد کتاب کودک و نوجوان*، سال ۱، شماره ۳ و ۴، پاییز و زمستان، صص ۱۴۹-۱۵۴.

ج. انگلیسی

- Abrams, M. H, (1999) *A glossary of literary terms*. Fort Worth: Harcourt Brace Jovanovich College Publishers.
- Davies, Stephen, Kathleen Marie Higgins, Robert Hopkins, (2009) *A Companion to Aesthetics (Blackwell Companions to Philosophy)*, Singapore: Jhon Willy&Sons.
- Smith, Ralph, Alexander& Alan Simpson,(1991). *Aesthetics and Arts Education*. Urbana: University of Illinois.

References

Books

Holy Quran

- Abrams, M. H, (1999) *A glossary of literary terms*. Fort Worth: Harcourt Brace Jovanovich College Publishers. {In English}
- Al-Abid, Abdus Salam (2009), *Reading in Qasses al-Adeeb Mahmoud Shakir (Children's Literature in Palestine)*, Beirut: Al-Mosseh Al-Arabiya for Studies and Al-Nashar. {In Arabic}

- Al-Eisa, Suleiman (1999), **Children's Diwan**, first edition, Damascus: Dar al-Fikr. {In Arabic}
- Anousheh, Hassan (1376), **Literary Dictionary**, Tehran: Printing and Publishing Organization. {In Persian}
- Davies, Stephen, Kathleen Marie Higgins, Robert Hopkins, (2009) **A Companion to Aesthetics (Blackwell Companions to Philosophy)**, Singapore: Jhon Willy&Sons. {In English}
- Ettinghausen, Richard (1374), **History of Aesthetics and Art Criticism**, translated by Yaqoub Azhand, Tehran: Molly. {In Persian}
- Gaida, Azizullah (2010), **What is poetry?**, Tehran: Ministry of Culture and Islamic Guidance. {In Arabic}
- Gharib, Rooz (1378), **Criticism on the Basics of Aesthetics and its Influence in Arabic Criticism**, translated by Najma Rajaei, Mashhad: Ferdowsi University. {In Persian}
- Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1363), **Introduction to Aesthetics**, translated by Mahmoud Ebadian, first edition, Tehran: Avazah. {In Persian}
- Jimenez, Mark (1390), **What is aesthetics?** translated by Mohammad Reza Abu Al-Qasimi, Tehran: Nash Mahi. {In Persian}
- Khosronjad, Morteza (1382), **Innocence and experience**, first edition, Tehran: Nahr-e-Karzan. {In Persian}
- Richard, A. Palmer (1389), **Science of Hermeneutics**, translated by Mohammad Saeed Hanai Kashani, Tehran: Hermes. {In Persian}
- Smith, Ralph, Alexander& Alan Simpson,(1991). **Aesthetics and Arts Education**. Urbana: University of Illinois. {In English}
- Wilfred. L. Gurin. And others (1383), **Guide to Literary Criticism Approaches**, translated by Zahra Mahin Khah. Tehran: Information. {In English}

Journals

- Abyez, Malika (1428 AH), "**Suleiman Al-Eisa in the Peaceful War**", Al-Marfaah magazine, year 46, Shawwal, number 530, pp. 224-228. {In Arabic}
- Abyez, Malika (1429 AH), "**Suleiman Al-Eisa and Tabi'a**", Al-Marfaah magazine, year 46, Muharram, number 533, pp. 247-256. {In Arabic}
- Adwan, Mamdouh (1965), "**Shoreless Waves (Poetry Diwan: Sulaiman Al-Eisa)**", Al-Marfaah Magazine, September, No. 43, pp. 156-160. {In Arabic}
- Balavi, Rasoul; Mahtab Dehghan; Nasser Zare (2020), "The coldness of the childhood poem according to Vladimir's method of the poem "Ahki Lakm Tfoulti Ya Saghar" by Suleiman Al-Eisa, for example", Journal of Arabic Language and Literature, year 16, number 1, pp. 51-74. {In Persian}
- Beigi, Atefeh, Hojatullah Fasmaqari (2019), "**The Function and Frequency of Color in the Children's Poems of Suleiman Issa and Mostafa Rahmadoost**", Kaush Nameh Journal of Comparative Literature, No. 2, pp. 1-18. {In Persian}
- Bilali, Ruqiyeh (1379), "**Dialogue section; A conversation with Jafar Ghorbani**", Journal Book of Children and Teenagers Month, third year, number 11, Tehran, pp. 10-17. {In Persian}
- Euklidi, Mohammad Ibrahim (1375), "**Textless Margins**", Children's and Adolescent Literature Research Journal, second year, number 6, Tehran, Hanar, pp. 5-13. {In Arabic}
- Hajizadeh, Mahin; The reason for the avalanche; Muhaddeh Abhan, (2014), "**Study and analysis of didactic poems of Suleiman Al-Eisa in the field of children's literature**", Arabic Literature Criticism Research Journal, 6th period, Autumn and Winter, No. 11 (69 in a row) pp. 67-91. {In Persian}
- Haqshanas Lari, Ali Mohammad et al. (2008), "**Children's Poetry and the Emergence of Verbal Aesthetics in Children**", Journal Literary Research Quarterly, 6th year, No. 23, pp. 108-89. {In Persian}
- Najarian, Mohammadreza; Zohra Sarkhizadeh (1400), "**Metaphor in the children's poems of Mahmoud Kianoosh and Suleiman Al-Eisa**", Journal of Grammatical and Rhetorical Research of Qom University, No. 19, pp. 253-276. {In Persian}

- Nik Talab, Popek (2013), "**The Evolution of Children and Adolescent Literature in Syria**", Children and Adolescent Book Review Quarterly, Year 1, Nos. 3 and 4, Autumn and Winter, pp. 149-154. {In Persian}
- Siavoshi, Sabreh, Abbas Diwani (2015), "**A Comparative Study of Village Nostalgia in the Poems of Suleiman Al-Eisa and Sohrab Sepehari**", Institute of Humanities and Cultural Studies, Conference of the Association for the Promotion of Persian Language and Literature, Volume 11, pp. 815-796. {In Persian}

فاعلية الموسيقى لشعر الأطفال في قصيدة "حُرُوفنا الجميلة" لسليمان العيسى في

ضوء مبادئ الجمال الفلسفي

نوع المقالة: أصلية

على خالقي*، عاطى عبيات^٢

١. أستاذ مساعد في قسم تعليم اللغة العربية وآدابها، جامعة فرهنكيان، طهران، إيران.

٢. أستاذ مشارك في قسم تعليم اللغة العربية وآدابها، جامعة فرهنكيان، طهران، إيران.

تاريخ قبول البحث: ١٤٠٣/٠١/٢٥

تاريخ استلام البحث: ١٤٠١/٠٨/٠٤

الملخص

إنَّ الجمال عبارة عن كيمياء تحوّل نحاس اللغة إلى ذهب الشعر وتجعل اللغة جوهرة لامعة، فجوهر الشعر هو هذا الجمال حيث يجب أن تعرّف إليها. تعدّ الجماليّة أحسن آلية لوصول إلى المعرفة الكاملة والصحيحة تجاه الشعراء وبحت المتلقي عن جذر وعمق الأفكار والعوالم الداخلية والعاطفية لشعراء ومن هذا المنطلق يدخل الزوايا وأسرار عقولهم بهذا السبيل ويفكّر في قصائدهم مع المزيد الفهم والمعرفة. إنّ سليمان العيسى من رواد شعر الأطفال السوريين في الوطن العربي ويكون ديوان الأطفال لسليمان العيسى مجموعة من القصائد الفنيّة والتربويّة في حقل الأدب، وقصيدة "حُرُوفنا الجميلة" هي قصيدة تربويّة للأبجدية العربية ومكتوبة بأسلوب فريد من نوعه، يهتمّ سليمان العيسى بمبادئ الجماليات الفلسفية والموسيقى ذات نغمة مسموعة. يجدر بالذكر أنّ هذا البحث يتمحور بفاعلية الموسيقى في قصيدة "حُرُوفنا الجميلة" في ضوء الجمال الفلسفي ويهدف كميّة تجلّيات عناصره نحو: التناسب، التوازن، الترتيب، الوحدة، والحدّ المحدّد، والكمال. إنّ البحث يعتمد بالمنهج الوصفي التحليلي، ويقدم محتواه من خلال الدراسات المكتوبة. تلتخصّ أهمّ نتائج لتوظيف الموسيقى في قصيدة "حُرُوفنا الجميلة" من منظر الجمال الفلسفي في المفاهيم التالية: لايزال عناصر الجمال نحو التناسب، التوازن، الترتيب، الوحدة، والحدّ المحدّد، والكمال يسير منهجاً منطقياً حتّى تؤدي إلى موسيقى مسموعة جنباً إلى معاني القصيدة التي تلقي إلى الطفل وتعين به في التعليم وأنّ سليمان العيسى يستخدم بهذه العناصر لتصوير في مستويات الموسيقى والعاطفة.

الكلمات الرئيسية: الجمال الفلسفي، الموسيقى، شعر الأطفال، سليمان العيسى، قصيدة حُرُوفنا الجميلة.